

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

ИСТОРИЯ

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
Педагогика

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

ХИМИЯ
**ПРИРОДНИТЕ НАУКИ
В ОБРАЗОВАНИЕТО**
астрономия
биология
география
физика

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

Философия

Българско научно-методическо списание
• година XX, 2012 • киев 1

**Чуждоезиково
обучение**

Научно-методическо списание
• година XXXV, 2012 • киев 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

34 23 – 29 август 2018 г.

Прогресивните аспекти на системата за професионално образование

Откъс от „Дуалното образование – препоръки за България в контекста на моделите в Германия и САЩ“

Калин Боянов

Университет за национално и световно стопанство

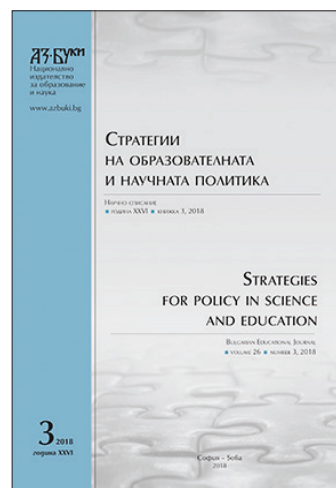
След присъединяването на България към ЕС, с оглед по-нататъшното ѝ успешно развитие, особено голяма роля играят **образованието** и свързаните с него професионална подготовка, квалификация и обучение.

България, като част от европейската общност, се присъединява към социалните възгледи и ценности на западноевропейските народи. Тя може да ползва опита на тези народи и същевременно е призвана да спазва основните изисквания и разпоредби на ЕС, в това число по отношение на образованието и обучението.

За разлика от индустриализираните страни, като САЩ и Германия, където официално професионалното образование еволюира в съответствие с тяхното социално и икономическо развитие, професионалното образование в България е изправено пред предизвикателства като ниско ниво на универсално образование и индустриализация. С оглед кризата, която съществува в момента в България с осигуряването на високкоквалифицирани кадри за икономиката и проблемната система на професионално образование, е наложително да се обърне внимание към развитите страни за полезни уроци и практики.

Настоящата статия има за цел да предложи препоръки за развитието на системата за средно професионално образование в България, като проучи модели на функциониране в САЩ и Германия и извлече полезни практики от тях. От социално-функционалистична гледна точка, дуалната система на обучение в Германия показва някои предимства при решаването на кризата с липсата на кадри в България и при осигуряването на структурирана работа и специфично обучение. Съществуват някои важни характеристики на дуалната система на обучение в Германия, пренебрегвани от изследова-

Заглавието е на редакцията

www.strategies.azbuki.bg

Списание се реферира и индексира в Web of Science: Emerging Sources Citation Index

Главен редактор

Проф. д-р Ирина Колева
E-mail: kolevaira@gmail.com

Редактор

Д-р Албена Симова
0889 88 21 83

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: strategies@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 3/2018:

ОБРАЗОВАНИЕ ЗА УСТОЙЧИВО РАЗВИТИЕ

Blended Education in Higher Schools: New Networks and Mediators / *Nikolay Tsankov, Veska Gyuviyvska, Milena Levunlieva*

Дуалното образование – препоръки за България в контекста на моделите в Германия и САЩ / *Калин Боянов*

Лидерски потенциал на директорите на училищни организации (резултати от емпирично проучване) / *Божидара Кривирадева*

НАУЧНИ ИЗСЛЕДВАНИЯ И ПАРАДИГМИ

Психологична експертиза. Характеристика, назначаване и провеждане / *Йордан Костов, Станислав Пандин*

Взаимовръзката между спорта и правото / *Ивайло Прокопов, Елица Стоянова*

Наднационални и междуправителствени методи на интеграция в областта на правосъдието и сигурността (формиране на обща миграционна политика: парадигми и образователни аспекти) / *Лора Махлелиева-Кларксън*

РЕЦЕНЗИИ И АНОТАЦИИ

Химерните групи в училище / *Яна Рашева-Мерджанова*

мели и политици. Освен това трябва да се обърне повече внимание и на прогресивните аспекти на системата за професионално образование в САЩ, което да помогне на България да развие по-информирани и балансирана стратегия за подобряване на професионалното си образование не само за да отговори на търсенето на своята икономика и индустрия, но и да постигне индивидуално развитие на учениците и социална справедливост.

Причината да се изберат тези две страни, е не само защото те са две големи индустриализирани страни и привличат интереса; по-важното е, че изборът се основава на факта, че САЩ и Германия показват интересен контраст една с друга в своите системи за професионално образование. Ако професионалното образование в САЩ е силно повлияно от прогресивизма и се характеризира с общо професионално образование в рамките на всеобхватни гимназии, където учениците са свободни да избират професионални курсове като избираеми, професионалното образование в Германия е по-скоро като „сортираща машина“, която насочва учениците към отделни професионални и академични пътеки в ранна детска възраст и осигурява на специалистите професионално обучение с конкретно занятие за работа на работното място и училището. Проучването на тези разлики може да бъде от значение за България, тъй като може да разшири перспективата за политиците и експертите по образование да извлекат полезни уроци от различни системи. То може също така да изтъкне различните социално-културни и икономически контексти на различни страни и да даде по-добро разбиране за това как някои политики и стратегии за професионално образование функционират под различни социални и образователни структури. Освен това сравнението между двете страни може да допринесе за разкриване на силните и слабите страни на моделите за професионално образование в САЩ и Германия, като по този начин ще помогне на България да усвои най-добрите практики, като същевременно избягва потенциалните рискове в настоящите си усилия за въвеждане на полезни модели от развитите гържави. Отчитайки значението на социалния и историческия контекст, статията сравнява моделите на професионалното образование в САЩ и Германия, изследва силните и слабите страни, проучва кой аспект на всеки модел може да се впише в социалния и културния контекст на България и да предостави полезни решения на проблемите с липсата на висококвалифицирани кадри. В заключение са предложени някои потенциални стъпки за продължаване на реформата в професионалното образование, основана на разглеждане на полезните уроци, които България може да извлече от двете страни.

Под „дуална система на обучение“ се разбира професионално обучение, което се осъществява паралелно на две места – в професионално училище и в предприятие. ЮНЕСКО използва термина „Техническо и професионално образование и обучение (TVET)“, дефиниран като „всеобхватен термин, отнасящ се до онези аспекти на образователния процес, включващи освен общообразователно образование, изучаване на технологии и сродни науки и придобиване на практически умения, нагласи, разбиране и знания, свързани с професиите в различните сектори на икономическия и социалния живот“ (ЮНЕСКО, 2005, с. 7). В САЩ се използва „кариерно и техническо образование (СТЕ)“ и „професионално обучение“. В Германия се използва по-общ термин – „професионално образование“.

Състояние, проблеми и предизвикателства пред средното професионално образование в България

За повишаване качеството на средното професионално образование в България Министерството на образованието предприема мерки.

През 1995 г. се предложи на широко обсъждане Концепция за развитието на средното образование в Република България. Според тази концепция, играеща ролята на стратегия за развитието на образованието, „Условията на пазарната икономика, действието на принципите на свободния избор и конкуренцията, както и преразпределението на приоритетите в икономическата сфера, налагат нов подход във връзката между образованието и професионалната структура на обществото, към съотношението между общото и професионалното образование в средните училища. В условията на модернизация България може да разчита единствено на човешкия потенциал“ (Концепция за развитие на средното образование в Република България, Министерството на образованието, науката и технологиите, 1995 г.). Основните приоритети на развитие пред средното образование се отнасят според цитираната концепция до: повишаване качеството на образованието, базисно образование за всички, избираема подготовка между „богатите възможности на общообразователната и професионалната подготовка“. Пред училището се поставя задачата „не само да дава знания, нужни за професията и за живота, но и да формира умения и способности за непрекъснато придобиване на такива знания и умения в условията на все по-ускорен технически прогрес, бърза смяна на технологиите, повсеместна компютризация на производството, потреблението, услугите“. Основната мисия на училището според тази концепция е да „подготвя младото поколение за пълноценен живот и дейност в условията на пазарни отношения... в което свободната изява на личността включва и нейните отговорности за настоящето и бъдещето на нацията и човечеството“. Всички тези много добре написани приоритети и цели са свързани с дейността на образователните институции и активното взаимодействие на учители и ученици, ориентирани към развитието на личността на всеки ученик. Структурата на образованието в България според разглежданата концепция в областта на средното образование (институции, издаващи диплома или свидетелство за завършено средно образование и свидетелство за професионална квалификация) е свързана с развитието на:

- профилирани гимназии VII/VIII – XII клас;
- техникуми/професионална гимназия VII/VIII – XII клас;
- средни професионални училища VIII – XI клас;
- професионални технически училища.

Въпреки че Концепцията не засяга ролята на бизнеса в процеса на придобиване на знания и умения в училището, ясно се вижда ориентацията на образованието към придобиване на квалификация за бъдеща професионална реализация на младите хора.

Реализирането на целите, поставени пред образованието, налага гъвкав поредица от промени в средното професионално образование. Така например учебните планове са променени 3 пъти за период от 13 години (1991 г.; 1999 г.; 2004 г.). Заедно с тях се променят и наименованията на институцията, наименованието на професиите и специалностите, които се изучават, и изискванията за придобиване на средно образование. Училищата в началото се наричаха СПТУ (Средно професионално-техническо училище) за разлика от техникумите, които също предлагаха професионална подготовка, но с по-висока квалификационна степен. Сега всички тези учебни заведения са професионални гимназии със съответната насоченост в професионалната подготовка на учениците. Професионалното училище цели да образова и обучи млади хора, способни да заемат своето място в бизнеса, като работници или ръководители в различните направления на развитие на икономиката. Тази основна и стратегическа цел фокусира в себе си три заинтересовани страни: училището, като институция; учениците, като равностоен на учителите субект в обучението; и бизнеса, като потребител на продукта на училището. За нарасналата роля на професионалното образование говори и фактът, че има отделен Закон за професионалното образование и обучение (ЗПОО), който действа от 1999 г. и е обвързан със Закона за народната просвета и Правилника за приложението му. Отново се акцентира върху това, че професионалното образование и обучение „подготвя гражданите за реализация в икономиката и в другите сфери на обществения живот, като създава условия за придобиване на професионална квалификация и за нейното непрекъснато усъвършенстване (Закон за професионалното образование и обучение – ДВ, бр.68 от 30.06.1999 г. и допълнението към него).

Този закон определя институциите за професионално образование и обучение и съгържанието на професионално образование и обучение. Практическото обучение може да се провежда освен в учебно-производствените бази на училищата и в предприятия на юридически или физически лица, като се дава право и на съвместно производство при спазване на държавните образователни изисквания за дадената специалност. В изпитите за придобиване на степен на квалификация според ЗПОО участват представители на работодателите от съответната професионална област. Документално нещата са написани много добре и се

спазват на практика. На всички държавни изпити задължително присъстват и представители на работодателите, които поставят своите подписи в протоколите за резултатите от изпитите. Връзката професионално образование – бизнес е осигурена, изпълняват се нормативните документи.

За съжаление, не такова е становището на представителите на бизнеса. Според изследване, направено от Vitosha Research по поръчка на Министерството на икономиката и енергетиката през 2005 г., се констатира, че:

- представителите на бизнеса не познават учебните планове и програми, които се използват за обучение в професионалните училища;

- регистрирана е ниска степен на информираност относно предметите, залегнали в обучението в дух на предприемачество в средните училища, а дали са по-добре информирани за останалите предмети от раздел „Професионална подготовка“;

- призовават за образование, което да възпитава хора, адекватни на съвременните изисквания“; т.е. работоспособни, организирани, справящи се с конкретните задачи;

- важно становище, изказано от представителите на бизнеса е, че „учителите трябва да преподават теория, а действащи бизнесмени да се ангажират в по-голяма степен в практическото обучение“ (по предприемачество). Препоръчва се действащите бизнесмени да могат да участват като реални обучители и консултанти в процеса на стажуването на учениците в реалната практика.

Друга част от реформите е изготвянето на Национална програма за развитие на училищното образование и предучилищното възпитание и подготовка 2006 – 2015.

Пълния текст четете в „Стратегии на образователната и научната политика“, кн. 3

Миналото и настоящето на професионалните училища в България

*Откъс от „Столетниците, или
най-старите професионални училища
в България“*

Илиана Петкова

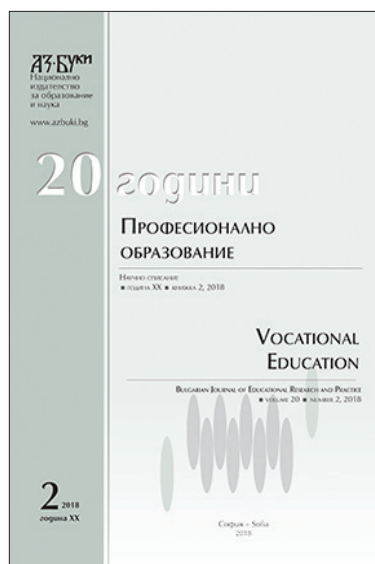
Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Обвързаността между образованието и пазара на труда е една от неостаряващите теми. Тя е залегнала във всички европейски и национални образователни документи. Апелът за взаимовръзката между образование и бъдеща реализация става все по-актуален през последните години, когато изследванията много по-често показват разминаване между получената квалификация и тази, необходима за заемането на определена длъжност. Въвеждащото се в момента и още в експериментален етап гуално обучение е опит за работа в тази посока. Наред обаче с новостите е добре да обърнем поглед и към миналото, защото според френския икономист Жан-Батист Сей „историята е полезна не защото четем в нея миналото, а защото четем в нея бъдещето“.

Така се зароди идеята за един научноизследователски проект, чрез който екипът реши да „погледне“ в бъдещето на професионалното образование през очите на неговото минало. Нарекохме го „Столетниците, или най-старите професионални училища в България“ и се реализира през 2016 г. Той търсеше отговори на въпроси като: Какво е съхранило и до днес тези училища? Как пазят традициите и ги предават на учениците? Какви възможности за развитие им дават? Какви специалности предлагат? Как виждат обвързаността с пазара на труда? Как си представят своето бъдеще?

В процеса на изследване се установи, че българското професионално образование може да ни накара да се гордеем. По данни на НСИ към август 2017 г.

Заглавието е на редакцията

www.vocedu@azbuki.bg

Списание е представено в ERIH PLUS, CEEOL, EBSCOhost

Главен редактор

Проф. д-р Тоня Георгиева
E-mail: tonia@au-plovdiv.bg

Редактор

Николай Кънчев
0888 81 56 45

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: vocedu@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Професионално образование“, кн. 2/2018:

МЕТОДИКА И ОПИТ

Формиране на умения за заетост / генерични умения в инженерно-технологичното обучение / *Силвия Трайкова, Лилия Николова*

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКА ДЕЙНОСТ

Столетниците, или най-старите професионални училища в България / *Илиана Петкова*

Селският туризъм – елемент на политиката на Европейския съюз за развитие на селските райони / *Спиридон Арсениу*

УЧЕНЕ ПРЕЗ ЦЕЛНИЯ ЖИВОТ

Продължаващо обучение – същност, форми и предпоставки за развитието / *Ивайло Прокопов, Анжелина Янева*

ПИСМА ДО РЕДАКЦИЯТА

Традиции и предизвикателства в професионалното обучение / *Мария Гюлеметова*

ПЪТЯТ КЪМ УСПЕХА

Изследване структурата на лабораторни образци от иновативен строителен материал, създадени от минерали на Черноморския басейн / *Гергана Георгиева*

Роля на граничнополицейските кораби за осигуряване на надежден контрол и охрана на морската граница на Република България / *Тервел Стойков*

УЧИЛИЩЕ ЗА УЧИТЕЛИ

В настоящия брой представяме: Средно училище с преподаване на немски език „Фридрих Шилер“ – Русе

Класната стая като място за четене / *Даниела Станева*

Вариант на урок за практическа дейност в VI клас на тема „Климатът и водите в Южна Америка“ / *Цецка Маркова-Енчева*

Анализ на епическа творба / *Марияна Георгиева*

В настоящия брой представяме: Средно училище „Константин Константинов“ – Сливен

Училище на радостта / *Веселина Тонева*

Екологична експедиция „Да пазим природата!“ / *Татяна Болградова, Красимира Мишкова*

Едно приложение на новите технологии в обучението по български език в VII клас / *Веселина Тонева*

Детският музикален театър – остров на ученическия талант / *Светла Илчева*

Компютърът в началното образование – предизвикателство или необходимост / *Виктория Стойнова*

професионалните гимназии в момента в България са 373 на брой. От всички тях 36 се оказаха столетници. Оформи се списък с училища от сферите търговия, финанси, горско и селско стопанство, дървообработване, икономика, текстил и облекло, строителство. Това са били онези области от икономиката, в които се е чувствала най-голяма необходимост от кадри през галелните години около и след Освобождението на България от османско робство и в които сме имали своите занаятчийски традиции.

Земеделците е било основният поминък на българското население през този период. Както подчертава Жечо Атанасов и колективът „С развитието на стопанския и обществения живот през Възраждането се появява и потребността от специално образование и професионална подготовка. На страниците на списанията „Детоструй“ и „Стопанин“ се поставя въпросът за създаване на земеделски училища. Знания за подобряване на селското ни стопанство се разпространяват в периодичния печат и в отделни книги. В Перуцица гори се стига до създаване на земеделско дружество“ (Атанасов, 2006). Ето защо още през 1865 г. турският реформатор Мидхад паша „създава модерно земеделско стопанство Нумуне чифлик – Образцов чифлик. За негов пръв управител е назначен чешкият земеделски възпитаник, известният революционер Ангел Кънчев. В своя доклад № 35 от 12.XII.1879 г. Пригор Начович – временен министър на финансите, обосновава необходимостта от отварянето на земеделски образцови чифлици, в които земеделците да се изучава практически. В отговор на 13.XII.1879 г. излиза Указ № 374 на княз Александър I Батенберг за организирането на Образцов чифлик като нисше практическо училище, с пръв управител и учител по земеделие Георги Андреев Георгов и иконом-счетоводител Петър Жълтов. Ангел Кънчев завършва Земеделско-индустриалното училище в град Табор (Чехия), което го прави изключително подходящ за назначаване за управител. Така се „ражда“ първото земеделско училище у нас.

Нуждите от специално професионално образование се чувстват и в Източна Румелия. Доказателство за това е възникването на първото земеделско училище в Сагово, което става с указ № 28 от 18 април 1881 г. на генерал-губернатора на Източна Румелия Алеко Богориди. Именно то поставя основите на средното земеделско образование в този район.

Не закъснява откриването и на другите професионални училища в сферата на земеделието и селското стопанство. Отново те са съобразени със спецификата на региона, с традициите при отглеждането на различни видове насаждения. Така в плодородните земи на Плевенския окръг врати отваря първото професионално училище по лозарство и винарство през 1890 г. Огромните овощни масиви от ябълки, череши, сливи се обединяват в първия овощен разсадник, прераснал по-късно в селскостопанска гимназия в Кюстендил през 1892 г. Зимните месеци, когато няма възможност земята да се обработва, се използват за трупане на зърно. Това води до откриване през 1898 г. на първото зимно земеделско училище в Пазарджик. То прераста през 1920 г. в първия държавен девически земеделско-домакински учителски институт. През 1924 г. към този институт се открива девическо практическо земеделско домакинско училище, което е базово към Института. В плодородните земи на община Горна Оряховица,

и по-точно на с. Крушето, през 1900 г. се открива следващото земеделско училище. Друго учебно заведение, подготвяло добри стопани и домакини, съдействало за внедряването на земеделската наука в практиката и за подобряване на селския бит, е професионалната гимназия по селско стопанство в Хасково, отворила врати през 1901 г. Следва откриването на поредното практическо земеделско училище в Добрич през 1906 г. Указът за него датира още от 1882 г. Установява се обаче, че към красивата сграда няма място за така необходимите опитни полета и ферми. Негов пръв управител от учебната 1906/1907 г. е Иван Иванов – бивш възпитаник на Садовското земеделско училище, бъдещ професор и създател на първите селектирани български пшенични сортове. Родолюбивите и ентузиазирани граждани на с. Кнежа, водени от първите агрономи на селото Никола Бобев и Христо Монеv, решават и успяват да убедят ръководството на Министерството на земеделието, че е необходимо да се открие нисше земеделско училище. То става реалност през 1907 г. и е с двегодишен курс на обучение. Днес продължител на неговите традиции е Професионална гимназия по земеделие „Стефан Цанов“ – гр. Кнежа. През 1909 г. в плодородните земи на Силистра се появява следващото земеделско училище – „Добруджа“, а една година по-късно врати отваря специалното девическо земеделско-домакинско училище в гр. Аймос.

Така само в един тридесетгодишен период на територията на България се откриват 11 професионални училища в областта на земеделието и селското стопанство. Техните възпитаници поставят началото на разсадници, на опитни полета, на ферми. Редица от тях се посвещават на научни изследвания, пишат книги, учебници.

Сръчните ръце на българина отглеждат не само земеделски култури, но творят и красиви дърворезби. Прочути със своето изящество са Брациговската, Тетевенската, Тревненската и др. школи. Първото професионално училище по дървообработване е открито през 1895 г. в Русе. Дело на неговите възпитаници са „прочутият кабинет в бяло за двореца в Евксиноград, мебелите, изработени от чуждестранни фурнири в края на 30-те години, спалните от пирамидален махагон, столовата от палисандрово дърво – шедьовър, създаден през 1920 г., кабинетите, направени от съчетание на ясен, коренища и орех“. В далечната 1907 г. при Пловдивската търговско-индустриална камара се открива Столарска работилница. Когато през 1910 г. тя прераства в Столарско училище, оттук вече са минали първите 26 ученици, обучени като столари, резбари, тапицери. Именно това училище полага основите на настоящата Професионална гимназия по дървообработване и вътрешна архитектура „Христо Ботев“. Училище, което и досега съхранява, предава и показва красотата на дървото в изработването и реставрирането на мебели, изяществото на дърворезбарското изкуство. Следващото училище, отворило врати за две специалности – столарство и стругарство, е в гр. Тетевен през 1909 г. През същата година започва обучение и в Лесотехническата професионална гимназия в гр. Берковица. Това е годината, в която се открива и първото и най-авторитетно учебно заведение в нашата страна за подготовка на специалисти със средно образование в областта на строителството, архитектурата, геодезията, водното и парковото строителство – настоящата Софийска професионална гимназия по строителство, архитектура и геодезия „Христо Ботев“. Основано с царски указ, то е първоначално клон на Първа мъжка гимназия, но след това се обособява като самостоятелно учебно заведение. СГАСГ „Хр. Ботев“ и до днес е едно от водещите професионални училища в София, а многобройните негови възпитаници демонстрират високото качество на получена подготовка у нас и в чужбина.

Първото специализирано учебно заведение за подготовка на кадри за стопанисване и опазване на българската гора е открито във Велинград през 1896 г. То е приемник на първото горско училище, открито на 1.10.1896 г. в м. Чамкория-Боровец. „Създаването на самостоятелно учебно заведение за подготовка на средни лесовъдски кадри за горското стопанство и подходящият район – Велинград, като един от важните центрове на горското стопанство в страната, притежаващ качествени продуктивни и разнообразни насаждения, са решаващите предпоставки Управлението на горите в София да направи своя избор – да се открие ново училище във Велинград.“

Нужда от кадри се чувства и в търговията. Идеята за такова училище се оформя сред жителите на Русчук (сега Русе). Това не е случайно. Архивите показват, че „още през 1793 г. градът е наброявал 20 000 граждани, внушителна цифра за онова време“. Той се утвърждава като един от най-големите дунавски балкански градове и като административен средище на Дунавския вилает на Османската империя (от 1864 г. до 1877 г.). Това е един от най-големите вилаети, разпростиращ територията си от Варна и Тулча до София и Ниш. Управляван дълго време от Мидхад паша, Русе се утвърждава като града на нововъзвезденията. През втората половина на XIX век градът се превръща в най-важния търговски, стопански и културен център по долното течение на Дунав. По това време в него се заселват големи компактни групи от немскоговорящи граждани, които работят главно в областта на търговията. Постепенно започва да се чувства нуждата от училище, където децата от немската колония да се обучават на родния си език. Така в Русе се открива и първото практическо търговско училище, и то от жена на име Анна Винтер. Тя поставя началото на немскоезичното об-

разование в България. В сградата, построена специално за училище, се помещават детска градина, основно училище и петгодишна търговска гимназия. Така се поставя началото на търговското образование в България. В гимназията се изучават търговско счетоводство, стокознание, търговска история, право, търговска кореспонденция, стенография и други специални предмети. Към гимназията функционират и две търговски фирми, в които учениците от последния клас провеждат своята практика. Трябва са е подчертае, че по време, в което училищата в България са били мъжки и девически, това е първото училище, в което се извършва смесено обучение.

Друг бързо развиващ се крайдунавски търговски град е Свищов. Там през 1883 г. неговият гражданин Димитър Хадживасилев дарява „крупната за времето си сума от 240 000 златни лева, която да бъде използвана за построяването на училищната сграда и нейното поддържане“. Желанието на дарителя гласи: „Да се открие в Свищов, гдето са се родили родителите ми, едно реално училище или класическа гимназия, в което да се преподава и политическа икономия“. Следва училището по търговия и ресторантьорство във Враца, открито през 1891 г. Корените на неговата история са свързани с първите частни занаятчийски училища. Те тръгват от курсове по обушарство, кожухарство, шапкарство, шивачество и др. Първото кожарско училище открива врати в Габрово и неговата история грижливо се пази от учителите и възпитаниците на професионалната техническа гимназия. Следващите търговски гимназии са открити в двата морски града, които са „вратите“ на България откъм Черно море – през 1904 г. във Варна и 1905 г. в Бургас. Там също кипи бурна търговска дейност. Редица търговски пътища минават през Централна България, затова през 1910 г. поредното търговско училище е открито в Пловдив. „През 1913 г. по инициатива и с финансовата подкрепа на Софийската търговско-индустриална камара е основана Софийската мъжка търговска гимназия“. Последната полага основите на настоящите Национална финансово-стопанска гимназия и Национална търговско-банкова гимназия.

Пак през Възраждането груг български град се оформя като важен търговско-занаятчийски и културно-просветен център. Това е Сливен – градът, в който през 1860 г. Добри Чинтулов и груги сливенски първенци основават едно от първите читалища, наименовано „Зора“. През 1834 г. Добри Желязков открива първото текстилно промишлено предприятие в пределите на Османската империя. Постепенно, през 1864 г. се открива втора, а през 1872 г. се създават тютюнева и спиртна фабрика. Разрастващите се предприятия имат нужда от работна ръка. Ето защо през 1883 г. за нуждите на текстилната промишленост са открива училище за технически кадри. Постепенно градът се превръща в център на текстилната индустрия, а Добри Желязков-Фабрикаджията – в един от първите предприемачи.

Следва първото *девическо* професионално училище, основано през 1893 г. в София, по инициатива на благотворително гружество „Майка“, председателствано от видните български общественички Йорданка Филаретова и Екатерина Каравелова. То полага основите на най-старото професионално училище по облекло „Княгиня Мария Луиза“, чиито възпитаници и днес пазят традициите и разпространяват славата на училището. „Гладът“ от работна ръка в текстилните предприятия и в производството на облекло след Освобождението се чувства осезателно в младата държава. Затова през 1896 г. се откриват три професионални училища в градовете Пловдив, Русе и Плевен. Следващата година, отново със съдействието на благотворително гружество „Майка“, врати отваря и професионалната гимназия по облекло във Варна.

Пълния текст четете в „Професионално образование“, кн. 2

Стимулиране на преживяванията в предучилищното образование

Откъс от „Целите за стимулиране на преживяванията и личностно значимият детски опит в контекста на индивидуалния образователен напредък в детската градина“

Розалина Енгелс-Критидис

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

В концептуалното поле на българското предучилищно образование целите за стимулиране на преживяванията за пръв път системно и многопосочно са очертани в ключовата за съвременната предучилищна педагогика у нас „Програма за възпитание на детето от две- до седемгодишна възраст“ (Russinova, 1993). Наред с познавателните цели и целите за преобразуване на дейността, на целите за стимулиране на преживяванията е отредена перспективна роля, възхновила творчеството на голяма част от детските учители и научните публикации в областта през последния четвърт век. Позабрабени и изоставени като терминологичен апарат от програмните системи, разработвани оттогава насам, посочените три вида цели на педагогическо взаимодействие намират свой живот под друга форма: в концептуалната си корелация със *знанията, уменията и отношенията* като очаквани резултати (фиг. 1), заложи в двете наредби, уреждащи предучилищното образование – госкоро действащата Наредба 4 за предучилищното възпитание и подготовка (2000/2005) и вече заместилата я Наредба 5 за предучилищното образование (2015). Познавателните цели биха могли да се разглеждат в пряка семантична връзка със *знанията* като очаквани резултати; целите за преобразуване на дейността – с *уменията*, а целите за стимулиране на преживяванията – с *отношенията*.

Според гържавните образователни изисквания (ДОИ), очертани в Наредба 4 за предучилищното възпитание и подготовка (2000/2005), „учебното съдържание на предучилищната подготовка включва постижимите *знания, умения и отношения*, които са резултат от обучението и възпитанието на децата в предучилищна възраст (от 3 до 7 години) по образователни направления...“ (чл. 2). С приемането на новия гържавен образователен стандарт (ДОС), заложен в Наредба 5 за предучилищното образование (2016), очакваните резултати от „възпитанието, обучението и социализацията на децата“ продължават да се мислят в трите посоки – *знания, умения и*

www.pedagogia.azbuki.bg

Списание се реферира и индексира в Web of Science Emerging Sources Citation Index

Главен редактор

Проф. д-р Емилия Василева
E-mail: embavassi@abv.bg

Редактор

Любомира Христова
0889 22 12 15
Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: pedagogia@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 4/2018:

КЛАСИЦИ В ПЕДАГОГИКАТА
Играта и нейната роля в психическото развитие на детето / Лев Виготски

135 ГОДИНИ ПРЕДУЧИЛИЩНО ОБРАЗОВАНИЕ В БЪЛГАРИЯ
Целите за стимулиране на преживяванията и личностно значимият детски опит в контекста на индивидуалния образователен напредък в детската градина / Розалина Енгелс-Критидис

Комплексна методика за идентификация на деца в предучилищна възраст с риск за специфични нарушения на четенето / Диана Игнатова

Кажи и покажи: за ролята на жестовите в езиковото обучение / Екатерина Софрониева

Интерактивната дъска в педагогическото взаимодействие при децата от предучилищна възраст / Галина Георгиева

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОНИКНОВЕНИЯ

Трудовата мотивация на учителите / Динко Господинев

Детски конференции / Боряна Иванова

ЧУЖДЕСТРАНЕН ОПИТ

Педагогически коучинг „Спешите дети, будем учиться летать!“ / Магавина Карлыгаши

ДОКТОРАНТСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

The Application of Information and Communication Technologies in the Education of Children with Mild Intellectual Disabilities / Efstratios Pantelis

КНИЖНИНА

Стереотипизация на етническите взаимоотношения при съвременните млади българи / Ваня Божилова

отношения, но тук вече са интерпретирани на едно награждащо ниво, а именно – като „свкупност от компетентности“: „Предучилищното образование създава условия за: 1. цялостно развитие на детската личност; 2. придобиване на *свкупност от компетентности – знания, умения и отношения*, необходими за успешното преминаване на детето към училищното образование“ (чл. 28 (1)).

Макар и да не са пряко споменати в Закона за предучилищното и училищното образование (2015), целите за стимулиране на преживяванията косвено могат да бъдат открити още в чл. 5 (1), където като една от основните цели на предучилищното и училищното образование са посочени „интелектуалното, емоционалното, социалното, духовно-нравственото и физическото развитие и подкрепа на всяко дете и на всеки ученик в съответствие с възрастта, потребностите, способностите и интересите му“, т.е. утвърждава се разбирането за гарантирането на подкрепа за личностно развитие, осигурявайки подходяща „физическа, психологическа и социална среда за развитие на способностите и уменията в съответствие с индивидуалните образователни потребности на всяко дете и на всеки ученик“ (чл. 176 (1)). Неслучайно в изпълняващата по-специфични цели Наредба за приобщаващото образование (2017) също се насочва вниманието към необходимата подкрепа за личностно развитие на децата и учениците, осигурявайки „подходяща физическа, психологическа и социална среда за развитие на способностите и уменията им“ в съответствие „с индивидуалните образователни потребности на всяко дете“ (чл. 4 (1); (2)).

Още при Русинова и гр. (1993) като водещи цели за стимулиране на преживяванията за 2 – 3-годишните деца са посочени следните: детето реагира емоционално на определени норми на поведение, предлагани от възрастния; изпитва чувство на сигурност в позната среда, привързаност към семейството и детската група; изпитва радост от близостта с всичко живо, както и емоционална удовлетвореност от вниманието на другите; реагира емоционално на характерни природни и социални явления. Избирателното ориентиране в собствените преживявания е посочено като познавателна цел, но то също би могло да се разглежда в пряка връзка със зоната на преживяванията. Стремелът към самостоятелно извършване на действия съвместно с възрастните, както и желанието за привличане на вниманието на другите върху собственото емоционално състояние (макар и посочени преди всичко като цели за преобразуване на дейността), също биха могли да се разглеждат и като цели за стимулиране на преживяванията. Пак според Русинова и гр. (1993), при 3 – 5-годишните целите за стимулиране на преживяванията са най-вече свързани със следното: детето да проявява интерес и възхищение към красотата на създадените от хората предмети и средства за дейност и живот; да преодолява ситуативността в поведението си при общуване с другите; да се приобщава към природни обекти, които да одухотворява в дейностите си; да съпреживява с/на другите и да се стреми да им достави радост; да изпитва удовлетвореност от усещането на света и на мястото си в него. Ориентирането в гледната точка на другите и в емоционалното им състояние е посочено като познавателна цел, а изпитването на желание за сътрудничество, за включване в достъпна съвместна дейност – като цел за преобразуване на дейността, но и двете са пряко свързани с целите за стимулиране на преживяванията. Пет-седемгодишните деца съпреживяват в процеса на достигане до практически и социални резултати, оценяване на художествени произведения; изразяват самочувствие и подкрепа; изпитват чувство за удовлетвореност при проява на физическа и духовна активност, както и при опазване на природната среда; изпитват желание за съвместни естетически преживявания; емоционална удовлет-

<p>ЦЕЛИ НА ПЕДАГОГИЧЕСКО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ по „Програма за възпитание на детето от 2- до 7-годишна възраст“ (Русинова и др., 1993):</p>	<p>ОЧАКВАНИ РЕЗУЛТАТИ, заложенi в:</p> <p><i>Наредба 4 за предучилищното възпитание и подготовка (2000/2005)</i> <i>Наредба 5 за предучилищното образование (2016)</i></p>		
<p>Познавателни цели</p>	<p>Знания</p>		<p>Компетентности</p>
<p>Цели за преобразуване на дейността (опита)</p>	<p>Умения</p>		
<p>Цели за стимулиране на преживяванията</p>	<p>Отношения</p>		

Фигура 1. Авторска визуализация на връзката между видовете цели на педагогическо взаимодействие (Russinova, 1993) и очакваните резултати, заложенi в Наредба 4 за предучилищното възпитание и подготовка (2000/2005) и Наредба 5 за предучилищното образование (2016)

вореност от човешките възможности и култура (Russinova, 1993). Желанието на детето да постигне индивидуално нови резултати и с това да бъде полезно за другите, е посочено преди всичко като цел за преобразуване на дейността, но то също е силно обвързано с преживяванията. Значимата цел, свързана с формирането на емоционално-познавателно отношение към бъдещата нова социална позиция на ученик, макар и посочена като познавателна, на практика също е пряко свързана с целите за стимулиране на преживяванията.

Дотук бяха маркирани целите за стимулиране на преживяванията в един най-общ план, очертаващ глобалното поле на основите на културата на поведението. В тази връзка, неслучайно целите бяха очертани като тенденции в развитието във възрастов план, а не в прякото им съответствие с четирите възрастови подгрупи, традиционно установени в българското предучилищно образование. По същата причина целите не бяха конкретизирани и по образователни направления. Несъмнено палитрата от цели, свързани с преживяванията, е много по-пъстра и би могла да се разширява и горазвива толкова многократно, колкото прояви могат да имат различните емоции, чувства, стремежи, нагласи, отношения, ценности и т.н. у децата, т.е. възможностите в тази посока са неограничени и тяхното правилно и навременно дефиниране в голяма степен зависи от учителя.

Поставихме фокус върху целите за стимулиране на преживяванията, но изхождайки от синкретичността на детското мислене (Vygotsky, 1982), компетентността и интегралния подход, много е важно трите вида цели на педагогическо взаимодействие, както и трите вида очаквани образователни резултати, да бъдат проектирани, награждани и постигнати в неразривна връзка помежду им.

При изграждането на личностно значимия детски опит от изключително значение е връзката между преживяванията и преобразуването на дейността.

Целите за преобразуване на дейността играят водеща роля в процеса на обогатяването на емоционално обогатения личен детски опит. Според Русинова и др. (1993) при 2 – 3-годишните целите за преобразуване на опита са свързани със: стремеж към самостоятелно извършване на действия съвместно с възрастните и желание за самообслужване; самостоятелни действия с гостъпни предмети; разрешаване на житейски ситуации, подражаване на възрастните; установяване на емоционално-практически контакти с живата природа; подражателно използване на продуктивни техники; необходимост за взаимодействие с околния свят. При 3 – 5-годишните в плана на целите за преобразуване на дейността на преден план излиза желанието за сътрудничество, за включване в гостъпна съвместна дейност; детето започва да се учи да анализира поведението си и да оценява действията си от позицията на другите; изразява положително отношение към природната среда и полага грижи съвместно с възрастните за нейното опазване; стреми се да използва самостоятелно художествени техники и да предизвиква емоционално отношение към постигнатия резултат; проявява самостоятелност при опазване на заобикалящия го свят. Пет-седемгодишните е необходимо да бъдат подкрепяни в желанието им да постигат индивидуално нови резултати, като с това да бъдат полезни за другите; да осмислят значението на съвместните действия и постигат общи цели при реализиране на собствен замисъл; да оказват помощ и

изразяват готовност да се грижат самостоятелно за опазване на природното богатство; да участват съвместно с другите в естетическа дейност, вариативно да използват техниките, предизвиквайки естетическа оценка към резултатите; да изграждат основни представи за елементи от картината на света.

Макар и да не са пряк фокус на настоящата публикация, необходимо е да изтъкнем значимата роля и на познавателните цели в прегучилищното детство, винаги мислени в перспективата на останалите два вида цели. В контекста на разглежданата проблематика, няма как постигането на познавателните цели да гради здрави основи, ако не оставя ярки следи в емоционалната памет на децата. Във взаимодействието с 2 – 3-годишните деца посоката е главно към удовлетворяване потребността от нови знания и умения за самообслужване чрез жизнено значими форми на активност; откриване на собственото си място в заобикалящия го свят, семейството и детската група; разглеждане, наблюдаване, проследяване, като детето открива познатото в новото; овладяване на знания за близки за него явления. За 3 – 5-годишните познавателните цели са насочени към овладяване на стратегии за разширяване на опит чрез приобщаване към известното и към понятното за другите; осъзнаване на различието си спрямо другите хора – семейство, роднини и връстници; самостоятелно систематизиране на собствения опит, насочвайки се към ново в познатото; преодоляване на грешки при изпробване на решения и оценяването им като ориентири за действие; отчитане на гледната точка на другите; различаване на художествени стилове; овладяване на методи за систематизиране и обобщаване на достъпни явления с физичен и химичен характер и ориентиране в следствията от тях. При 5 – 7-годишните познавателните цели са насочени към: формиране на емоционално-познавателно отношение към бъдещата нова социална позиция на ученик; изграждане на външна и вътрешна готовност за учене; проявяване на интерес към собствената си дейност и към живота на близките си, изграждане на представа за различни общности от хора; възприемане и осъзнаване на връзки и зависимости и техния закономерен характер; проява на интерес към събития в живота на рода, приятелите, традициите и овладяване на вариативни методи за естетическо изразяване; демонстриране на изследователски прояви в познавателната си дейност.

Необходимо е да се изтъкне значимостта и на ориентирането на трите вида цели на педагогическо взаимодействие към трите степени на педагогическо взаимодействие: *възприемане, изпробване и изразяване* (Roussinova, 1993) – в естествената им последователна градация, а също и в спираловидността на динамичното пренареждане на трите степени и трите вида цели в зависимост от конкретната ситуация, груповата компетентност в дадена проблематика, индивидуалните характеристики на децата и заложените от учителя познавателни и преобразуващи опита цели на взаимодействие с децата.

Настоящата публикация цели да открие значимостта именно на целите за стимулиране на преживяванията в прякото им единдействие с целите за преобразуване на опита при постигане на познавателните цели, както и да покаже как засилената индивидуализация и диференциация на педагогическото взаимодействие на базата на учене чрез преживяване и личностно значим детски опит повлиява положително индивидуалния образователен напрегък на децата.

Учене чрез преживяване и личностно значим детски опит

Както Виготски (1982) твърди, децата в прегучилищна възраст мислят синкретично, което означава, че изграждат своите възприятия, те създават неформално, непогрешено множество от отделни предмети в един цялостен, неустойчив синкретичен образ. Все по-често успяват да свържат новия опит с вече съществуваща в тяхното съзнание категория, както и да имат очаквания на базата на миналия си опит. А според Виготски, колкото е по-богат опитът на детето, с толкова по-богат материал ще разполага неговото въображение, затова е от изключителна важност детето да обогатява своите възприятия.

Както вече беше посочено и при Енгелс-Критидис и Чолакова-Младенова (2016а), възприятията лежат в основата на човешкото развитие, независимо дали са получени зрительно, слухово, тактилно и т.н. И колкото повече анализатори участват в процеса на възприемане на даден обект, явление, действие и т.н., толкова по-трайно е тяхното запаметяване. Разбира се, само механичното запаметяване не е достатъчно. Децата мислят в емоционални образи и затова е от изключително значение да успее да почувстват, да преживеят новата информация като личностно значима и да съумеят да използват овладяното в нова ситуация – било то педагогическа или житейска (Engels-Kritidis, 2012). Да видят не само приложимостта на знанията си, но и творчески да ги развиват според личните си възможности и възможности. Да усетят, да разберат, че знанията и уменията ги улесняват в реалната им практическа дейност и ги карат да изпитват удовлетворение от постигане на реални цели от живота (Engels-Kritidis & Cholakova-Mladenova, 2016a). Затова е от изключителна важност учителят да осигури развиваща образователна среда, подпомагаща естествеността на възприятията и осмислянето от детето на достъпна за възрастта

визуализирана информация по дадена тема, както и приложение на овладяното в практически план, а доколкото е възможно – и в реалния живот на детето.

Коментирайки различни образователни модели на победенческа култура, Русинова (2006) подчертава, че детският интегрален опит е представен чрез формите на индивидуалното изразяване на победенческа култура и определя тези форми като важни за развитието на детето, за неговата адаптация, самоизразяване и доказване на индивидуални качества. Тече процес на интеграция на образователния опит в хода на изграждане на ценности, а ключовата позиция на учителя е свързана с постигането на действаща и перспективна ценностна система от образователни взаимодействия. Ценностните отношения представляват съществена част от елементите на преобразуването, като процес на адаптиране, индивидуализиране и интегриране. В тази връзка, не е случайно, че при Русинова и др. (1993) се говори именно за „методи на педагогическо взаимодействие“, тъй като от изключително значение е методите за своеобразно и дискретно насочване на детската активност да бъдат реализирани съвместно с децата, с тяхното активно участие, под формата на подходяща за възрастта дейност, с осигуряване на възможности у детето за самостоятелно търсене на информация, усещане за откривателство и творчески форми на изява. С други думи, необходимо е всеки път, когато това е възможно, методите на педагогическо взаимодействие да се превръщат преди всичко в методи на детската активност (Engels-Kritidis & Cholakova-Mladenova, 2016b).

Цялата палитра от образователни цели, свързани със стимулиране на преживяванията у децата, маркирана в първата част, не би могла да се изяви с пъстрата си цветност, ако във взаимодействието учителят не развива непрекъснато и самия себе си. Проектирането на идеята за взаимодействие, а не еднопосочно постигането въздействието, е валидно с особена сила върху социално-емоционалните взаимоотношения между учителите и децата. Неслучайно детският психиатър James P. Comer твърди, че „основната роля на учителя не е да гоставя информация, а да накара децата да се чувстват значими, както и да усещат, че имат насреща си възрастен, който никога няма да се откаже от тях“. За Comer (2017) позитивните взаимоотношения *учител – деца* са среда за ученето, също както въздухът е среда за разпространението на звука, и той е убеден, че „никакво значимо учене не би могло да се постигне без значими взаимоотношения“.

В тази връзка, е важно е да се има предвид и онова, което Carpenter (2014) твърди, а именно, че хората от ранна възраст имат силна мотивация да споделят преживявания и дейности с други и да бъдат част от групите; тази мотивация превръща себенасочения взор в съвместно внимание, егоцентричното общуване – в споделяне на общи преживявания, груповата дейност – в съвместно действие, и социалното учене – в културно.

Както се вижда, за да се случва ефективно педагогическо взаимодействие, базирано на преживяванията и личния опит, от изключителна важност е учителят да бъде емпатичен – не само спрямо децата и техните преживявания, но и към околния свят, като цяло. Софрониева (2012, 2016) също неведнъж изтъква ключовата роля на емпатията във взаимоотношенията учител – деца, като проучва уменията за емпатия у учители по чужд език, прилагащи т.нар. „наративен формат“. Баева-Гарсия (2016: 38) анализира на психологическа и философско равнище емпатията на педагога в интеркултурна приобщаваща среда и застъпва тезата, че „в условията на съвместна дейност положителното целенасочено емпатийно поведение на педагога влияе успешно за изграждане на емоционална чувствителност на децата в предучилищна възраст“. Подобна връзка се открива и при Енгелс-Критидис (2015а), където, акцентирайки върху ролята на предучилищния педагог, като ключов субект в процеса на образователно взаимодействие, е проучена представата за „добър/качествен детски учител“ у студенти първокурсници и завършващи студенти, подготвени за предучилищни и начални училищни педагози във ФНПП на СУ „Св. Климент Охридски“. Изключително обнадеждаващ е фактът, че 63,9% от първокурсниците и 58,3% от завършващите студенти посочват като най-значимо професионално умение именно съпричастността и емпатичността на детския учител.

В редица публикации на автора, разработени съвместно с опитни детски учители иноватори (Engels-Kritidis & Cholakova-Mladenova, 2016a; 2016b; Engels-Kritidis & Yotova, 2017), се изтъкват различни основни положения и/или конкретни педагогически технологии, които е необходимо да се имат предвид в процеса на стимулиране на ученето чрез преживяване и личностно значим опит в детската среда, при отчитане от педагога на индивидуалните особености и потребности на всяко дете.

Така например при Енгелс-Критидис и Йотова (2017) се акцентира върху ролята на активното, конструктивно и позитивно партньорство „учител – дете“, при което педагогът изгражда доверие, емпатия и приятелство между децата в групата. Подчертава се фактът, че адекватното индивидуализиране на целите на педагогическото взаимодействие не би било възможно, ако учителят не познава в дълбочина емоционалните, социалните, нравствените, познавателните, двигателните и естетическите потребности на всяко дете.

Ежедневното неструктурирано и естествено *психолого-педагогическо наблюдение* на децата от страна на учителите е методът, който в най-голяма степен позволява проследяване в динамика на процеса на развитие на психичните процеси и свойства, както и на напредъка и постиженията на децата по посока на заложеното образователно съдържание. За успешното приложение на наблюдението като метод е много важно учителите да притежават наблюдателността и впечатлителността като личностни качества, да се стараят да бъдат минимално субективни в своите преценки за конкретни постъпки и постижения на отделните деца. Познавайки особеностите и потребностите на всяко дете, насърчаващият учител знае, че направените констатации всеки път се отнасят за конкретна ситуация и даден момент. Подобна *гъвкавост на учителското мислене* е с особена значимост – тя представлява именно тази динамичност на учителската гледна точка по посока на възприемането и адекватното интерпретиране на огромния потенциал, който всяко дете носи; неробуването на предразсъдъци във връзка с това какво може и какво не умее дадено дете; липса на поставена горна граница в очакванията към познавателните възможности на отделните деца и др.

Подчертана е важността на *осигуряването на условия за насърчаване на детския открителски дух* (Engels-Kritidis & Cholakova-Mladenova, 2016a; Engels-Kritidis & Yotova, 2017), което е свързано с идеята за осигуряване на предметна и емоционална среда за личностно осмисляне на знанието и предизвикване на усещането у детето, че то само го е открило. Това е много важно, тъй като, на практика, систематизираните научни знания идват от задълбоченото наблюдаване на реалния, заобикалящ ни свят, от преживяванията ни в него и от задаването на въпроса „Защо?“ и търсенето на неговите отговори. Откритията на белите учени Архимед, Питагор, Галилей, Нютон идват точно така, а квинтесенцията, която ни оставят, е непреходна и жизнено необходима и в бъдеще (Engels-Kritidis & Yotova, 2017).

В процеса на ученето чрез преживяване пресструктурирането на даден проблем от вербална в образна форма, т.е. вариативността на презентацията, помага овладяването на новото знание да стане по-бързо и по-трайно. Това означава, че успешното усвояване на знания и умения често изисква образователното съдържание да бъде трансформирано в подходящ за детето вид (Engels-Kritidis, 2012). В този смисъл, в пряка връзка с характерното за предучилищна възраст нагледно-образно мислене, би могло да се приеме като принципно положение осигуряването на подходящо онагледяване и боравене на децата с конкретни реални предмети, свързани с дадена тема.

Доразвивайки някои основни моменти от разбирането на Джон Дюи, Мария Монтесо-ри, Дейвид Колб и редица други автори за същността на *ученето чрез правене*, Енгелс-Критидис и Чолакова-Младенова (2016a) поставят в основата му правенето, сътворяването на нещо реално – реален продукт с реална стойност, независимо каква е мотивацията, т.е. дали детето го прави за себе си, или за любим човек. В добавка при ученето чрез правене детето, от една страна, използва вече усвоени в някаква степен знания и умения, а от друга страна, в процеса на самото *правене* то развива и нов тип умения, от друго естество. За да се стимулира ученето чрез правене, е необходимо да се потърси образователно съдържание, при овладяването на което в по-голяма степен се дава възможност чрез екстериоризация децата да практикуват и доразвият определени знания и умения, като паралелно с това овладяват по емпиричен път знания и умения от друга област. Прилагайки ученето чрез правене, децата получават нови знания и умения при откриване на липсващи звена, при разместване на конфигурации и осигуряване на поле за изява на лични творчески хрумвания. Използвайки ученето чрез правене и ученето чрез преживяване, децата се насърчават да видят знанията си в нови позиции; да усетят, че тези знания ги улесняват в практическата им дейност, в реалния им живот; да изпитват удовлетворение от постигане на целта и същевременно от получаването на нови знания. Така децата се учат едно от друго, развиват комбинативното си и творческо мислене, стават по-креативни, по-предприемчиви и получават позитивна емоционална енергия и желание за активно включване в разнообразни по вид, интересни и подходящи за възрастта практически дейности в реални житейски ситуации (Engels-Kritidis & Cholakova-Mladenova, 2016a).

Пълния текст четете в „Педагогика“, кн. 4

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз-буки“

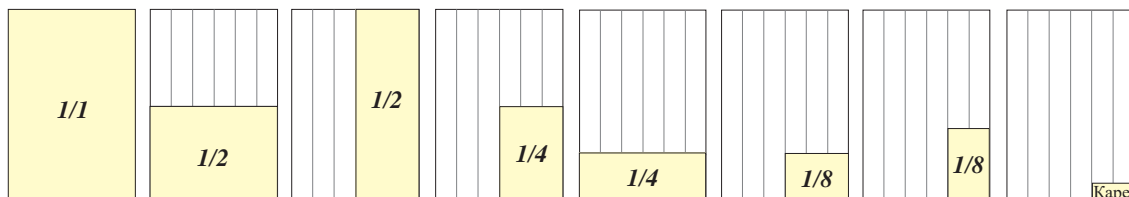
1. Стандартни карета на вътрешна страница:

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница – 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница – 256 мм/194 мм – 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница – 256 мм/97 мм – 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница – 125 мм/97 мм – 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

2. Цени за реклама на първа и последна страница – по договаряне

3. Влагане на стандартни вложки с тегло до 20 г – 80 лв. за 1000 бр.

4. Влагане на нестандартни вложки – по договаряне.

Научно-методическите списания на издателство „Аз-буки“

1. Цена за вътрешна страница

Размер	Черно-бяло	+1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора, трета или четвърта корица – по договаряне.

3. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз-буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

4. Влагане на вложки – по договаряне.

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз-буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2017 г.